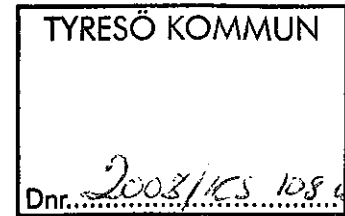

miljöpartiet de gröna
Tyresö

Motion till kommunfullmäktige 15 maj 2008

Kommunal upphandling för hållbar utveckling med socialt ansvar

Sveriges offentliga upphandling omfattar idag uppemot 500 miljarder kronor per år.¹ Stora delar har sitt ursprung från världsmarknaden, eftersom ekonomin är global och varorna och tjänsterna produceras på en allt öppnare världsmarknad. Detta har lett till ett ökat välbefinnande i världen, men också till allvarliga problem. Den globala marknadsplatsen är möjligheternas arena – och orättvisornas. Utvecklingen präglas av extrema orättvisor som i flera länder och regioner ökar. Många människor förvägras grundläggande rättigheter som att få organisera sig, en lön som går att leva på och en anständig arbetsmiljö. Bristfällig miljölagstiftning, obetänksamhet och vinstintressen får stora negativa effekter i ekosystem och konsekvenser för människor, där transporterna utgör ett hot mot klimatförändringarna.

Kommuner är viktiga ekonomiska aktörer och med en rätt använd makt kan de påverka utvecklingen mot mer ansvarstagande och en mer hållbar utveckling – socialt, ekologiskt och ekonomiskt. Offentlig upphandling möjliggör påverkan och ansvarstagande, så att offentlig konsumtion inte leder till att grundläggande mänskliga och arbetsrättsliga rättigheter kränks. Upphandling är också ett betydelsefullt verktyg i arbetet med att minska effekterna av klimatförändringar och minimera negativ miljöpåverkan.

Etisk upphandling och socialt ansvar

De senaste åren har de sociala frågorna fått allt större utrymme i diskussionen om offentlig upphandling och dess potential att bidra till hållbar utveckling. Ett flertal multinationella företag ställer sedan länge krav på rimliga sociala förhållanden för arbetare i utvecklingsländer. För flera stora näringslivsorganisationer är sociala frågor i samband med inköp högprioriterade. Internationell standardisering pågår inom ISO vad gäller allmänna förhållningssätt och ansvarstagande (ISO 26000 Social Responsibility) och inom GRI (Global Reporting Initiative) avseende rapportering och redovisning.

En av de absolut mest grundläggande rättigheterna är rätten till fri organisering, en universellt erkänd rättighet som förvägras miljontals människor runt om i världen. Rätten till organisering möjliggör fackföreningar och att arbetarnas rättigheter tillvaratas. Minimallöner regleras ofta i nationell lagstiftning, men i många länder är minimallönen alltför låg för att den ska gå att leva på. Många arbetsgivare betalar inte ens dessa låga löner, och eftersom fackföreningar saknas har arbetarna svårt att kräva respekt för minimallöner.

¹ Miljöstyrningsrådet, <http://www.msr.se/sv/Upphandling/> (2008-05-11)

Problematiken är också kopplad till barnarbete, om lönerna inte går att leva på tvingas barnen ofta ut i arbete. Barnarbete beror sällan på att man inte inser att skolarbete är bättre för barnen eller för landets utveckling. Låga löner attraherar utländska företag, krav på billiga produkter tvingar fram låga löner som i sin tur tvingar fram barnarbete.

Arbetsmiljön är dålig på många håll inom den globala industrin, alltifrån att det saknas grundläggande skyddsutrustning, till att arbetare jobbar i giftiga miljöer och att branddörrar och annan säkerhetsutrustning inte fungerar. Sexuellt utnyttjande och diskriminering på grund av kön är inte ovanligt, att kvinnor får lägre lön, har sämre arbetsmiljö och längre arbetsdagar än sina manliga kollegor.

En utgångspunkt för den kommunala upphandlingen bör vara att kommunen inte medverkar till sämre anställningsvillkor. Detta bör gälla såväl globalt som nationellt och lokalt, därför är det viktigt att kommunen löpande kontrollerar efterlevnaden av gällande lagar och avtal. Utgångspunkten bör vara att anställda garanteras anställningsvillkor i nivå med gällande kollektivavtal och att leverantörerna kontinuerligt följs upp, vad gäller exempelvis skatter, avgifter och att bolagsordning tillämpas.

Idag saknar Tyresö kommun en effektiv och löpande prövning av leverantörerna. Studier från andra kommuner har visat på betydande brister i säkerhet gällande vilka som levererar och att stora belopp utbetalas till leverantörer som inte uppfyller de krav LOU föreskriver. Rimligen bör våra leverantörer följas upp, vilket kan ske genom att företag samlar och tillhandahåller upplysningar om olika förhållanden som är av betydelse för att bedöma företags vandel, detta också till en mycket låg kostnad. Kommunen kan om så önskas ligga "on line" med prövningen av våra leverantörer. Skattemedel ska självfallet inte gå till brottslig verksamhet, men likafullt riskerar dessa idag att understödjas av bristande rutiner.

Miljöanpassad upphandling

Miljöproblem är komplexa och svåröverblickbara som inte löses genom lagstiftning enbart, utan behöver marknadsdrivna insatser. Miljöproblemen kan härledas till konsumtionsmönster, där varje organisation och individ påverkar miljön indirekt genom konsumtion av varor och tjänster. Var tredje offentlig upphandling saknar tydliga miljökrav, trots att det är en viktig del i den svenska strategin för att minska utsläppen av växthusgaser.² Landstingen sköter sig bättre än kommunerna och hade tydliga miljökrav i 78 % av upphandlingarna, bland kommunernas upphandlingar fanns miljökrav i 66 % av fallen.

Undersökningen visar på ett stort intresse att ta miljöhänsyn, men bristande kunskaper hos upphandlarna leder till att miljökraven ofta blir otydliga och inte får någon praktisk betydelse. Miljökrav ställs oftast vid upphandling av kemisk-tekniska produkter och sjukvårdens förbrukningsprodukter, sämst ställt är det med IT-produkter och byggmaterial. Ofta saknas miljökrav för produkter med tydlig miljö- och klimatpåverkan, i två av tio granskade fordonsupphandlingar och i tre av tio belysningsupphandlingar nämns miljöhänsyn inte alls.

² Naturvårdsverket, Undersökningen "Miljöanpassad upphandling i praktiken – en genomgång av offentliga upphandlingar 2007", utfördes 2007 genom en granskning av 270 upphandlingar som genomfördes av myndigheter, kommuner och landsting år 2006.

8 mars 2007 kom regeringens skrivelse ”Miljöanpassad offentlig upphandling”, (2006/07:54), en handlingsplan för ökade miljökrav vid offentlig upphandling. Enligt regeringsförklaringen 2006 skall miljöutmaningarna nyttjas som en ekonomisk hävstång och miljökraven vid offentlig transportupphandling skärpas. Miljöpolitiken kan bidra till en stark konkurrenskraft för Sverige på framtida marknader med höga miljökrav. Miljöanpassad offentlig upphandling ses som ett marknadsbaserat och kraftfullt verktyg i arbetet med att styra samhället mot en långsiktigt hållbar konsumtion och därmed produktion. Det har länge funnits ett stort intresse internationellt för miljökrav vid offentlig upphandling. Organisationer som FN och OECD har liksom EU arbetat länge med att stärka arbetet med ökad miljöanpassad offentlig upphandling. Det är också ett prioriterat styrmedel, bl.a. i arbetet med genomförandeplanen från toppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg 2002 samt i EU:s arbete med en aktionsplan för miljöteknik och en integrerad produktpolitik, IPP.

Miljöanpassad upphandling är ett viktigt styrmedel av tre huvudskäl:

1. Stark miljöpolitisk förankring

I regeringsförklaringen år 2000 fick miljöanpassad upphandling särskild uppmärksamhet då det fastslogs att miljökrav ska ställas vid offentlig upphandling. Regeringens nyligen fastslagna handlingsplan för miljöanpassad offentlig upphandling ger detta en extra stark politisk förankring.

2. Stimulans till utveckling av ny miljöteknik

Miljöanpassad upphandling driver fram ny miljöteknik och kan bidra till ”tekniksprång” inom områden där de mest angelägna miljöfrågorna kräver snabba och omfattande insatser. Det kan utgöra ett effektivt medel mot klimatförändringar, då det är allt viktigare att hushålla med energi. Genom att ställa krav på energieffektivitet vid upphandling kan företräde ges till produkter som inte bara uppfyller givna funktioner utan även är billigare i drift.

3. Samhällsekonomiskt motiverat

Upphandlingen inom den offentliga och privata sektorn omsätter 1200 miljarder kronor. Med miljöanpassad upphandling säkerställs en klok hantering av våra gemensamma skattemedel. Miljöanpassad upphandling kan stimulera ekonomisk utveckling och tekniska innovationer, vilket kan bidra till en framgångsrik export för svenska företag på framtida marknader.

Energieffektiv upphandling för begränsad klimatpåverkan

Klimatförändringen är en av vår tids största miljöhot och kan få betydande konsekvenser för jordens framtida försörjningssystem, det blir därför allt viktigare att hushålla med energin. Energieffektiviseringen utgör nästan hälften av åtgärds paketet för att nå de minskade utsläppen för att uppfylla klimatåtagandet.³ Energieffektiva produkter finns på marknaden men upphandlas inte systematiskt, om fler upphandlar energieffektiva produkter kommer det att driva utvecklingen av ännu energisnålare produkter och öka tillgängligheten av dessa. På så sätt får också privata konsumenter större förutsättningar att köpa energieffektiva produkter.

³ Studien Energy Technology Perspectives Scenarios & Strategies to 2050, IEA (International Energy Agency)

Den offentliga sektorn har ett särskilt ansvar att agera föregångare inom energieffektivisering, vilket betonas i Energitjänst- och energieffektiviseringsdirektivet från April 2006.⁴ I artikel 5.1 sägs att medlemsstaterna ska informera medborgarna och företagen om den offentliga sektorns roll. Konkreta krav ställs på att medlemsstaterna ska verka för att den offentliga sektorn – inte bara staten, utan även kommuner och regionala enheter verkligen åstadkommer energibesparingar. Enligt vissa beräkningar är besparingspotentialen 12 miljarder euro/år i energikostnader 2020 med 80 miljoner euro i årliga investeringar på marginalen.⁵ Energieffektivisering kan minska driftskostnaderna, men ett systematiskt och samordnat effektiviseringsarbete är också viktigt för innovation och teknikutveckling, där den offentliga sektorns har en betydande roll som motor, vilket bl.a. Nutek påvisat.⁶

Upphandling av energieffektiva produkter är att köpa in energisnåla datorer, vitvaror och att installera energieffektiva fönster etc. Vid all upphandling av energirelaterad utrustning bör det alternativ väljas som ur energisynpunkt är mest fördelaktigt med hänsyn tagen till merkostnaden för inköpet och den minskade energianvändningen under produktens livslängd. Livscykelkostnader (LCC) och LCC-analyser beaktar den totala kostnaden för en produkt under användningsperioden. Den tar inte bara hänsyn till grundinvesteringen utan också till drift- och underhållskostnader. Andra kostnader som kan vara viktiga är miljöskatter samt avvecklingskostnader, men även subventioner och restvärde kan förändra kostnadsbildningen. Grundinvesteringen utgör endast en del av de totala kostnaderna som är förknippade med en produkt och genom att anlägga ett längre perspektiv kan investeringar som ter sig kostsamma vid inköpsögonblicket, i längden löna sig pga. lägre drift- och underhållskostnader. Ökande priser på energi kan förstärka effekten genom högre framtida kostnader.

Hållbar upphandling i Tyresö kommun

Hållbar utveckling handlar om helhet och långsiktighet, vilket Tyresö kommun har åtagit sig att jobba för. Hållbar utveckling är en fråga om miljöhänsyn och om sociala hänsyn, att vår utveckling inte får ske på bekostnad av andras. Etisk upphandling är viktigt av flera skäl, dels handlar det om moraliskt ansvar, när man känner till situationen och har möjlighet att påverka den bör man också göra det. Samtidigt som de traditionella vägarna till inflytande minskar i en globaliserad ekonomi skapas nya möjligheter, där utövande av konsumentmakt och marknadskrafter är viktiga medel. Tyresö kommun kommer att göra stora investeringar och behöva rekrytera många nya medarbetare framöver och för att attrahera intressenter och arbetstagare behöver kommunen agera som en ansvarstagande aktör. Man kan se det som riskminimering, att minska risken för att bli uthängd i massmedier, men det handlar också om att aktivt visa att man formar och tar ansvar för framtiden på ett sätt som medarbetare och medborgare förväntar sig.

Den mesta upphandlingen av idag sker med pris och kvalitet och ibland miljöhänsyn som enda kriterier för ett bra köp. Självklart ska upphandlingar eftersträva ett lågt pris och en bra kvalitet - men värde för pengarna innebär mer, ett bra köp medverkar inte någonstans i produktionen till att grundläggande mänskliga eller fackliga rättigheter kränks!

⁴ Europaparlamentets och Rådets Direktiv 2006/32/EG av den 5 april 2006 om effektiv slutanvändning av energi och om energitjänster och om upphävande av rådets direktiv 93/76/EEG.

⁵ PROST-rapporten från 2003 (Public Procurement of Energy Saving Technologies in Europe)

⁶ Offentlig upphandling som drivkraft för innovation och förnyelse. Nutek 061016.

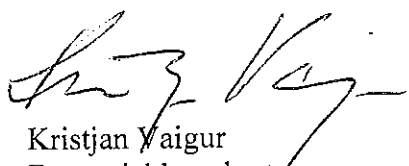
Vi menar att det är självklart att Tyresö kommun vid alla upphandlingar tar hänsyn till frågan om företagens ansvar och själva agerar som en ansvarstagande konsument. Grunden för kommunens agerande bör vara att man kräver respekt för den universella deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna och ILO:s, internationella arbetsorganisationens kärnkonventioner. Dessa konventioner innehåller den absolut mest grundläggande arbetsrätten: förenings- och organisationsfrihet (nr 87 och 98), förbud mot tvångsarbete (nr 29 och 105) och barnarbete (nr 138 och 182) samt förbud mot diskriminering (nr 100 och 111).

Socialdemokraterna, miljöpartiet och vänsterpartiet i Tyresö föreslår fullmäktige

- att Tyresö kommun tar fram en upphandlingspolicy, där starka krav på etisk/social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet ställs vid all upphandling av varor, tjänster och entreprenader. På samma sätt som många ekonomiska aktörer och företag har eller håller på att ta fram en upphandlingspolicy för hållbar utveckling. Av policyn ska det framgå att Tyresö kommun inte vill göra inköp av eller, där lagen så kräver, ha upphandlingar med företag som bedriver eller bedrivit olaglig verksamhet, eller grov oetisk verksamhet. Policyn ska även främja inköp från leverantörer med utgångspunkt i rättvis handel. Policyn ska givetvis hålla sig inom ramen för LOU och EU:s upphandlingsdirektiv.
- att Tyresö kommun i sin upphandlingspolicy formulerar ett övergripande mål om respekt för mänskliga rättigheter och ILO:s kärnkonventioner i upphandlingen samt att förvaltningen återkommer med ett förslag på hur den övergripande målsättningen kan konkretiseras.
- att Tyresö kommun kräver likvärdiga anställningsvillkor som i gällande kollektivavtal.
- att leverantörer löpande skall kontrolleras för att uppfylla de krav som föreskrivs enligt 6 kap 9 § LOU
- att miljökraven utgår från de svenska miljö kvalitetsmålen.
- att Tyresö kommuns upphandlande tjänstemän, i samverkan med övriga delar av den kommunala förvaltningen, kontinuerligt utbildar/håller sig ajour med forskning och framsteg och ändrade standarder, att de informerar sig om leverantörernas produktionskedjor, vilka uppförandekoder de använder och hur koderna följs upp och kontrolleras.
- att kommunen sätter upp verkningsfulla kvantitativa mål för andelen ekologisk mat inom kommunen, att dessa successivt skärps, samt att maten värderas utifrån vilken påverkan den har på klimatet och miljön, t.ex. mindre nötkött och mer baljväxter.
- att minst 50 % av anskaffad el kommer från förnybara energislag i enlighet med EG-direktiv 2001/77/EG, och i enlighet med Naturvårdsverkets konsumtionsmål som ska uppnås till 2010.
- att minst 50 % av anskaffade glödlampor byts ut mot lågenergilampor som uppfyller energiklass A enligt EG-direktiv 98/11/EG, och i enlighet med Naturvårdsverkets konsumtionsmål som ska uppnås till 2010.
- att följa tekniska minimikrav enligt t.ex. Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier (EKU-verktyget).

Motion

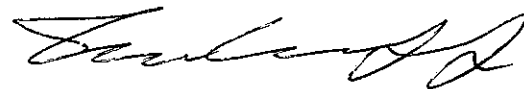
- att tillämpa LCC vid större upphandlingar (men LCC-kalkylerna får inte leda till att de fastställda tekniska minimikraven underskrids).
- att ställa krav på att utrustning har effektiv energiförbrukning i alla lägen, även i viloläge, när så är lämpligt med hjälp av minimerade livscykelkostnadsanalyser eller jämförbara metoder för att säkerställa kostnadseffektiviteten.
- att gammal utrustning skrotas vid utbyte mot effektivare och som princip inte tas i bruk i en annan tillämpning.
- att de uppsatta målen kontinuerligt utvärderas och följs upp.

Kristjan Vaigur
För socialdemokraternas
fullmäktige-grupp

Marie Åkesdotter
För Miljöpartiets
fullmäktige-grupp

Ulla Hoffmann
För Vänsterpartiets
fullmäktige-grupp

Tyresö kommun

YTTRANDE

2009-11-06

1 (10)

Mikael Blomberg, Upphandlingsenheten
Göran Norlin, Miljö- och trafikenheten

Diarienummer

08/KS 108 060

Kommunstyrelsen

Yttrande över motion om kommunal upphandling för hållbar utveckling med socialt ansvar

Förslag till beslut

- Motionen anses besvarad

Dan Näsman

Tf Kommunchef

Sammanfattning

Motionen från Kristjan Vaigur (S), Marie Åkesdotter (MP) och Ulla Hoffman (V) omfattar fjorton (14) förslagspunkter till fullmäktige. För att kunna lämna ett enkelt och tydligt tjänsteutlåtande kommer samtliga förslagspunkter att kommenteras nedan. Delar av denna motion tangerar innehållet i annan motion

avseende att göra Tyresö kommun till Fairtrade City, varför hänvisning i vissa delar sker till yttrande avseende den motionen.

Beskrivning av ärendet

Motionen består av flera olika delar och innefattar exempelvis etisk upphandling och socialt ansvar, miljöanpassad upphandling, energieffektiv upphandling för begränsad klimatpåverkan och hållbar upphandling och sammanfattas i fjorton (14) förslagspunkter till fullmäktige.

Kommentarer till i motionen angivna yrkanden

Yrkande

- Att Tyresö kommun tar fram en upphandlingspolicy, där starka krav på etisk/social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet ställs vid all upphandling av varor, tjänster och entreprenader. På samma sätt som många ekonomiska aktörer och företag har eller håller på att ta fram en upphandlingspolicy för hållbar utveckling. Av policyn ska det framgå att Tyresö kommun inte vill göra inköp av, eller där lagen så kräver, ha upphandlingar med företag som bedriver eller bedrivit olaglig verksamhet, eller grov oetisk verksamhet. Policyn ska även främja inköp från leverantörer med utgångspunkt i rättvis handel. Policyn ska givetvis hålla sig inom ramen för LOU och EU:s upphandlingsdirektiv.

Kommentar

Etiska krav, sociala krav och rättvis handel

Vad gäller etiska krav, sociala krav och rättvis handel, se yttrandet avseende motion om att bli Fairtrade City, dnr 08/KS 062 469. Sammanfattningsvis kan konstateras att det är möjligt att ställa såväl etiska som sociala krav i upphandlingar så länge som kraven är proportionerliga och uppföljning av kraven sker.

Ekonomisk och ekologisk hållbarhet

Vad gäller krav på ekonomisk och ekologisk hållbarhet så är det givetvis möjligt att ställa dylika krav i upphandlingar så länge som kraven är proportionerliga och går att hänföra till föremålet för upphandlingen, är transparenta och inte är diskriminerar någon anbudsgivare.

Ej köpa/upphandla från företag som bedriver/bedrivit olaglig verksamhet

Enligt gällande lagstiftning, lagen om offentlig upphandling (LOU), 10 kap 1 § skall en leverantör uteslutas ur en upphandling om myndigheten får kännedom om att leverantören enligt lagakraftvunnen dom är dömd för brott som sammanfattningsvis innefattar:

- Deltagande i en kriminell organisation
- Bestickning
- Bedrägeri som riktar sig mot EG:s finansiella intressen
- Penningtvätt

Kontroll av ovanstående sker i dagsläget i Tyresö kommun genom att leverantören i sitt anbud intygar antingen på heder och samvete eller genom en liknande sanningsförsäkran intygar att så inte är fallet. Detta är ett av kontrollsätten som enligt LOU står till buds. Det går givetvis att begära att leverantören i anbudet bifogar utdrag ur brottsregister som visat på ovanstående, men alla länder har inte möjlighet att hantera detta och då godtar LOU en sanningsförsäkran eller motsvarande. En annan viktig aspekt för varför kontrollen i dagsläget sker genom sanningsförsäkran eller liknande är att mindre företag sällan har kapacitet eller kunskap att hantera dessa utdrag och skicka in med anbudet, vilket får till följd att mindre företag kan få det svårare att lämna anbud om vi skulle kräva intyg. Upplysningsvis har det nyligen framkommit en potentiell kontrolltjänst att köpa för att kontrollera ovanstående och som uppskattningsvis skulle kunna kosta mellan 10 000 – 30 000 kr per anbudsgivare, vilket är medel som inte finns budgeterade. Det skall även observeras att brotten enligt ovan inte motsvarar det som är brottsligt enligt brottsbalken.

Det görs även andra kontroller i samband med upphandlingar. En upphandlande myndighet enligt LOU 10 kap 2 § utesluta en leverantör om leverantören exempelvis kan

- är i konkurs eller likvidation, är under tvångsförvaltning eller är föremål för ackord eller tills vidare har inställt sina betalningar eller är underkastad näringsförbud,
- är föremål för ansökan om konkurs, tvångslikvidation, tvångsförvaltning, ackord eller annat liknande förfarande,
- genom lagakraftvunnen dom är dömd för brott avseende yrkesutövningen,
- har gjort sig skyldig till allvarligt fel i yrkesutövningen och den upphandlande myndigheten kan visa detta,
- inte har fullgjort sina åligganden avseende socialförsäkringsavgifter eller skatt i det egna landet eller i det land där upphandlingen sker, eller
- i något väsentligt hänseende har låtit bli att lämna begärda upplysningar eller lämnat felaktiga upplysningar som begärts med stöd av denna bestämmelse

Kontroll av ovanstående sker i dagsläget genom kontroll med skatteverket att leverantören:

- har registrerat organisationsnummer
- är registrerad som arbetsgivare
- är registrerad för mervärdesskatt
- är registrerad för F-skatt eller motsvarande
- inbetalda arbetsgivaravgifter de senaste tre månaderna
- om skulder avseende skatter och avgifter finns hos kronofogdemyndigheten

Kontroll sker vidare av företagets ekonomiska ställning, vilket ofta kontrolleras genom aktuellt kreditvärderingsbetyg hos något av de kända kreditinstituten, exempelvis Upplysningscentralen. Kontrollen som genomförs med Skatteverket ger tillsammans med ekonomisk ställning en god ögonblicksbild av företaget, men ger givetvis inte svar på eventuella oegentligheter antingen hos leverantören eller hos eventuell underleverantör vid genomförande av avtalet.

Sammanfattningsvis kan givetvis kontrollen av anbudsgivare förbättras, men det kräver mer personalkapacitet samt mer pengar. Den kontroll som sker i dag sker utifrån gällande lag, men går givetvis att formulera i en ny upphandlingspolicy. Förslagsvis riktas kontrollinsatser mot sådana områden där eventuella problem i första hand kan befaras.

Yrkande

- Att Tyresö kommun i sin upphandlingspolicy formulerar ett övergripande mål om respekt för mänskliga rättigheter och ILO:s kärnkonventioner i upphandlingen samt att förvaltningen återkommer med ett förslag på hur den övergripande målsättningen kan konkretiseras.

Kommentar

Vad gäller etiska krav, sociala krav och rättvis handel, se yttrandet avseende motion om att bli Fairtrade City, dnr 08/KS 062 469. Sammanfattningsvis kan konstateras att det är möjligt att ställa såväl etiska som sociala krav i upphandlingar så länge som kraven är proportionerliga och uppföljning av kraven sker.

Yrkande

- Att Tyresö kommun kräver likvärdiga anställningsvillkor som i gällande kollektivavtal.

Kommentar

Det är enligt gällande lagstiftning vid upphandling möjligt att ställa krav på likvärdiga anställningsvillkor som i gällande kollektivavtal.

Yrkande

- Att leverantörer löpande skall kontrolleras för att uppfylla de krav som föreskrivs enligt 6 kap 9 § LOU

Kommentar

I den nya lagstiftningen som infördes den 1 januari 2008 motsvaras LOU 6 kap 9 § av 15 kap 13 § (avser upphandlingar som inte omfattas av direktivet – annonseras i Sverige) samt 10 kap 2 §, (avser upphandling som omfattas av direktivet – annonseras på EU-plan), se förklaring ovan.

Upphandlingsenheten har infört en löpande kontroll (månadsvis) av upphandlade leverantörer baserat på den information som skatteverket kan tillhandahålla. Problem avseende köp från oseriösa leverantörer ligger snarare i den stora mängd av företag som det köps från utanför ramavtal och som då inte är upphandlade.

Yrkande

- Att miljökraven utgår från de svenska miljökvalitetsmålen

Kommentar

Tekniska kontoret och Servicekontoret tillsammans med kommunstyrelseordföranden planerar för en utbildning i så kallad Grön upphandling. Utbildningen kommer att hållas av Miljöstyrningsrådet i Tyresö den 28/1 2010 (preliminärt) och kommer att rikta sig till politiker och tjänstemän i de åtta södertörnskommunerna.

Att ställa miljökrav i upphandlingar, för det fall att Miljöstyrningsrådet inte har framtagna kriterier, är tidskrävande och inte helt enkelt.

Yrkande

- Att Tyresö kommuns upphandlande tjänstemän, i samverkan med övriga delar av den kommunala förvaltningen, kontinuerligt utbildar/håller sig ajour med forskning och framsteg och ändrade standarder, att de informerar sig om leverantörernas produktionskedjor, vilka uppförandekoder de använder och hur koderna följs upp och kontrolleras.

Kommentar

Att hålla sig ajour avseende produktionskedjor och uppförandekoder samt hur koder följs upp och kontrolleras går givetvis att vid enstaka tillfällen undersöka, men att hålla sig ajour innebär sannolikt en betydande tidsåtgång som i dagsläget inte finns tillgänglig varken på upphandlingsenheten eller tekniska kontoret.

Yrkande

- Att kommunen sätter upp verkningsfulla kvantitativa mål för andelen ekologisk mat inom kommunen, att dessa successivt skärps, samt att maten utvärderas utifrån vilken påverkan den har på klimatet och miljön, t.ex. mindre nötkött och mer baljväxter.

Kommentar

Riksdagen har antagit mål för miljö kvaliteten inom 16 områden. Målen beskriver den kvalitet och det tillstånd för Sveriges miljö, natur- och kulturresurser som är ekologiskt hållbara på lång sikt.

Miljö kvalitetsmålen syftar till att:

- främja människors hälsa
- värna den biologiska mångfalden och naturmiljön
- ta till vara kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena
- bevara ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga
- trygga en god hushållning med naturresurserna

Strävan är att vi till nästa generation ska ha löst de stora miljöproblemen. Det betyder att alla viktiga åtgärder i Sverige ska vara genomförda till år 2020 (2050 då det gäller klimatmålet).

För att vi ska klara generationsmålet krävs ett stort engagemang hos många aktörer i samhället, både i Sverige och i andra länder. Teknikutveckling kan bidra till att lösa några av problemen. Det kan också behövas mer genomgripande samhällsförändringar.

Kommunerna har mycket viktiga roller i arbetet för att nå miljömålen. Genom att översätta nationella och regionala miljömål till lokala mål och åtgärder kan miljömålen bli verkliga redskap i den lokala politiken.

Förslagsvis kan kommunen skapa en inköspolicy där eventuella mål med ekologisk mat kan fastslås för att tydliggöra för kommunens beställare vad som gäller vid beställning av livsmedel. I en sådan policy kan målen sedan justeras vartefter ambitionsnivån förändras.

Se även gärna motionssvar avseende stopp av köp av buteljerat vatten samt motionssvar avseende Fairtrade City.

Yrkande

- Att minst 50% av anskaffad el kommer från förnybara energislag i enlighet med EG-direktiv 2001/77/EG, och i enlighet med Naturvårdsverkets konsumtionsmål som ska uppnås till 2010.

Kommentar

El ingår i dagsläget som ett av fyra prioriterade områden inom ramen för det s.k. handslaget – en överenskommelse mellan de åtta Södertörnskommunerna om att vara ett föredöme när det gäller klimatarbete. I handslaget formulerades som ett av fyra förslag att börja arbeta med vad gäller el att kommunerna i sina verksamheter ska använda miljövänlig El (el utan kol och olja).

Kommunen har från och med hösten 2009 ett avtal med Bergen Energi om att enbart handla fossilfri el (dvs el som ej producerats med kol eller olja).

Yrkande

- Att minst 50% av anskaffade glödlampor byts ut mot lågenergilampor som uppfyller energiklass A enligt direktiv 98/11/EG, och i enlighet med Naturvårdsverkets konsumtionsmål ska uppnås till 2010.

Kommentar

Redan idag utgörs merparten av ljuskällorna i kommunens lokaler av lysrör eller lågenergilampor. Fastighetsenheten arbetar kontinuerligt med energieffektiviseringar och byter successivt ut de glödlampor som finns mot lågenergilampor och lysrör. I övrigt kommer glödlamporna enligt ett EU-direktiv att helt fasas ut efterhand inom hela EU med början i september 2009.

Yrkande

- Att följa tekniska minimikrav enligt t.ex. Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier (EKU-verktyget).

Kommentar

Upphandlingsenheten använder i dag det s.k. EKU-verktyget (ingår numera som en del i Miljöstyrningsrådets ordinarie verksamhet), i den mån det finns tillgängliga kriterier, för att ställa miljökrav i upphandlingar. Det skall belysas att Miljöstyrningsrådets miljökriterier vid upphandling består av förslag till miljökrav som kan användas vid upphandling av varor, tjänster och entreprenader och således inte skall betraktas som minimikrav enligt gällande lag eller motsvarande. Tyresö kommun kan givetvis välja att besluta om att tillämpa MSR:s samtliga tillgängliga kriterier för miljökrav vid upphandlingar som en miniminivå i Tyresö kommun. Kraven är framtagna i en kvalitetssäkringsprocess där intressenter från både privat och offentlig sektor deltagit tillsammans. Miljökriterier finns för närvarande inom nio kriterieområden, som i sin tur omfattar ett antal produktgrupper. Tekniska kontoret och Servicekontoret tillsammans med kommunstyrelseordföranden planerar för en utbildning i så kallad Grön upphandling. Utbildningen kommer att hållas av Miljöstyrningsrådet i Tyresö den 28/1 2010 (preliminärt) och kommer att rikta sig till politiker och tjänstemän i de åtta södertörnskommunerna.

Yrkande

- Att tillämpa LCC vid större upphandlingar (men LCC-kalkylerna får inte leda till att de fastställda tekniska minimikraven underskrids).

Kommentar

Vi tillämpar inte LCC idag och har för närvarande inga planer för det.

Yrkande

- Att ställa krav på att utrustning har effektiv energiförbrukning i alla lägen, även i viloläge, när så är lämpligt med hjälp av minimerade livscykelkostnadsanalyser eller jämförbara metoder för att säkerställa kostnadseffektiviteten.

Kommentar

Att ställa krav på att utrustning som upphandlas har effektiv energiförbrukning är givetvis möjligt, men bör tillämpas i de upphandlingar där så bedöms som lämpligt och där effekten går att påvisa och ger resultat. Kravställandet sker lämpligen enklast genom ett utökat samarbete mellan Upphandlingsenheten och Miljö- och Trafikenheten.

Yrkande

- Att gammal utrustning skrotas vid utbyte mot effektivare och som princip inte tas i bruk i en annan tillämpning.

Kommentar

Förslagsvis bör kommunen inte skrota gammal utrustning av principskäl utan att först göra en bedömning om utrustningen faktiskt kanske kan komma till användning inom någon annan verksamhet som kan ha nytta av utrustningen. Detta skulle kunna vara fallet om den aktuella verksamheten inte har egna budgetmedel för dylik utrustning och att alternativet således skulle vara att utrustning saknas istället.

Yrkande

- Att de uppsatta målen kontinuerligt utvärderas och följs upp.

Kommentar

Uppföljning av uppsatta mål är givetvis mycket viktigt samtidigt som det kräver tillgänglig kapacitet för att genomföra arbetet. Vad gäller ansvaret för uppföljning så vore det bästa om det övergripande ansvaret för uppföljning av krav vid upphandling avseende etiska, sociala och miljömässiga krav, samlas och planeras av en enhet som i sin tur fördelar ut arbetsuppgifterna och sammanställer resultaten.

Tyresö kommun

Mikael Blomberg

YTTRANDE

2009-06-16

1 (9)

Diarienummer

08/KS 062 469

Kommunstyrelsen

Yttrande över motion om att göra Tyresö kommun till Fairtrade City

Förslag till beslut

Kommunstyrelseförvaltningen föreslår att motionen lämnas utan bifall.

Dan Näsman

Tf Kommunchef

Sammanfattning

Fairtrade city är en diplomering för kommuner där kommunens verksamhet, invånare och näringsliv tillsammans arbetar för en mer etisk konsumtion. Detta ger förutom ökat engagemang och medvetenhet om etisk konsumtion också medial uppmärksamhet för kommunen.

Enligt LOU och EG-rätt är det möjligt för en kommun att bli Fairtrade city. För att Tyresö kommun ska bli diplomerad Fair Trade city krävs att både kommun och näringsliv ställer mer etiska krav vid inköp och att utbudet av varor som lever upp till rättvisemärkts krav blir större i livsmedelsbutikerna.

Som det framgår av det följande kan många mått och steg tas mot en miljömedveten och etiskt försvarbar konsumtion inom kommunens egen verksamhet i anslutning till upphandling av varor och tjänster. När det gäller hänsyn till miljö och hållbarhet ger gällande upphandlingsreglemente klart uttryck för det.

Ett av de mera närliggande problemen när det gäller etiskt försvarbara upphandlingar är risken för att verksamheten som finansieras genom offentlig upphandling kan komma att bedrivas av företag som bryter mot vedertagna etiska principer vad gäller t ex anlitande av svart arbetskraft eller undanhållande av skatt. Ofta sker det genom anlitande av underentreprenörer i en kedja som är svår att kontrollera av upphandlande myndigheter.

Inom ramen för det brottsförebyggande arbete som kommunen bedriver i samarbete med Nacka och Värmdö kommuner samt Nacka polismästardistrikt övervägs olika möjligheter att försvåra eller förhindra deltagande från företag som inte fullgör sina skyldigheter.

En diplomering som Fairtrade City skulle, om den genomförs seriöst, ställa krav på en omfattande administrativ insats för planering och uppföljning. För framstår det som om kommunen har störst förutsättningar att verka för etiskt försvarbar produktion och konsumtion inom ramen för den egna upphandlingsverksamheten och att ansträngningarna bör koncentreras i den riktningen.

Motionen om att kommunen ska låta sig diplomerar som en Fairtrade City föreslås därför lämnas utan bifall.

Beskrivning av ärendet

Motionen från Marie Åkesdotter (MP), Lilian Nyliner (MP) och Björn E Stenström (MP) avser förslag till att göra Tyresö kommun till en s.k. Fair Trade City, vilket kortfattat innebär att kommunen engagerar sig för etisk konsumtion genom att bland annat köpa etiskt märkta produkter. En styrgrupp tillsätts för att driva frågan och kontrollera att kriterierna för diplomeringen till Fair Trade City efterlevs. Diplomeringen innefattar också krav på att konsumenter har tillgängligång till ett visst utbud av rättvisemärkta produkter samt att ett antal privata arbetsplatser inom kommunen ska använda sig av rättvisemärkta produkter. Vidare finns det obligatoriska krav som innebär att det ska ske en årlig ökning av den offentliga konsumtionen av rättvisemärkta produkter samt att man årligen genomför utveckling av informationsarbetet kring att öka medvetenheten och kunskaperna kring etisk konsumtion.

Av motionen framgår vilka kriterier som ställs på en kommun för att kunna diplomerar som en Fair Trade City (återfinns även nedan i tjänsteutlåtandet).

Redogörelse för olika begrepp och dess innebörd

Om Lagen om offentlig upphandling

Enligt lagen om offentlig upphandling kan upphandlande myndigheter i dag ställa s.k. särskilda villkor för fullgörande av kontraktet och detta kan avse sociala, miljömässiga och andra villkor för fullgörande av kontrakt¹. Samtliga tillkommande kontraktsvillkor måste stå i överensstämmelse med de EG-rättsliga principerna samt vara möjliga att följa upp. I begreppet sociala villkor innefattas även det som i dagsläget kallas för etiska krav. Man kan således skilja mellan sociala krav med vilket exempelvis avses villkor att anställa viss del arbetslösa vid fullgörande av kontrakt eller genomföra utbildning för ungdomar eller arbetslösa och etiska krav med vilket exempelvis avses produktionsförhållanden och övriga arbetsvillkor vid produktion av varor.

¹ Lag om offentlig upphandling, LOU, 6 kap 13 §

Enligt lagen om offentlig upphandling kan alltså upphandlande myndigheter i dag ställa etiska krav för produktion av varor. Med etiska krav kan avses exempelvis Internationella arbetarorganisationens (ILO) grundläggande konventioner om rättigheter i arbetslivet, vilket kan innefatta krav bland annat följande krav:

- förenings- och förhandlingsrätt (Nr 87 och nr 98)
- barnarbete/minimiålder (Nr 138)
- diskriminering och lika lön (Nr 111 och 100)
- förbud mot tvångs- och slavarbete (Nr 29 och 105)
- värsta formerna av barnarbete (Nr 182)

Etiska kraven ställs på så sätt att leverantören under avtalstiden skall respektera de ställda kraven samt ha rutiner för uppföljning och redovisning av ställda krav. Upphandlingstekniskt hanteras dessa krav enklast genom att de införs som ett särskilt tillkommande kontraktsvillkor i upphandlingen, vilket leverantören antingen skall uppfylla vid avtalsstart eller senare angiven tidpunkt. Ställda krav måste även kunna kontrolleras och följas upp vid såväl upphandlingsstillfället som under avtalsperioden.

Om Rättvisemärkt

Rättvisemärkt är en oberoende produktmärkning som bidrar till förbättrade arbets- och levnadsvillkor för odlare och anställda i utvecklingsländer. Rättvisemärkt är en produktcertifiering som innebär att krav på arbets- och levnadsvillkor ställts vid produktion av varan. Krav som ställs är bland annat krav på lönenivå samt Internationella arbetarorganisationens (ILO) grundläggande konventioner om rättigheter i arbetslivet. Rättvisemärkningen ska garantera att de producenter som uppfyller kriterierna får ett högre pris för sina produkter än produktionskostnad och världsmarknadspris. Rättvisemärkningen blir således ett bevis för att varan producerats i enlighet med ställda etiska och sociala krav och villkor.²

² Se exempelvis www.rattvisemarkt.se

Om Fairtrade city

Fairtrade City är en diplomering från Rättvisemärkt till kommuner som engagerar sig för etisk konsumtion. För diplomering ska kommunen leva upp till kriterier som rör etisk upphandling, ett aktivt informationsarbete samt utbud av etiskt märkta produkter i butik och på arbetsplatser. Då Föreningen för Rättvisemärkt godkände ansökan och en officiell diplomeringsceremoni ägt rum tituleras kommunen Fairtrade City. Press, organisationer och företag bjuds in till en mindre ceremoni för att uppmärksamma kommunen. Idag finns 26 kommuner som är diplomerade, varav en i Stockholms län (Södertälje). Att bli en Fairtrade City är således ett åtagande med prägel av etiskt och socialt ansvar och ett främjande av etisk konsumtion. Ett sådant åtagande går således längre än att ställa etiska och sociala krav vid upphandling av varor.³

Är Fairtrade City förenligt med gällande lagar

Tidigare har frågan väckts om det skulle kunna strida mot likabehandlingsprincipen att bli diplomerad av Rättvisemärkt. Enligt dom⁴ från Länsrätten i Östergötland där kommunfullmäktiges beslut om att bli en Fair Trade city överklagats konstaterar länsrätten att kriterierna för Fair Trade city utgår från utbud och konsumtion av Rättvisemärkta varor eller motsvarande. I domen står vidare att Rättvisemärkt är en certifiering som kan utgöra bevismedel för att varor framställts enligt ILO:s åtta grundläggande konventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet, som Sverige ratificerat. Andra certifieringar som kommunen kan godta är exempelvis Rainforest Alliance och Utz Kapeh. Sammanfattningsvis konstaterade rätten att kommunens beslut inte strider mot likabehandlingsprincipen, LOU eller EG-rätten. De oklarheter som tidigare fanns på området, torde därmed vara undanröjda.

³ Se exempelvis www.rattvisemarkt.se eller skrivelse från SKL "Kan en svensk kommun diplomerats som Fairtrade city?"

⁴ Dom av den 1 september 2008 från Länsrätten i Östergötlands län, mål nr 4619-07.

Kriterier för Fairtrade City⁵

1. Kommunens ansvar

- Kommunen ska kunna erbjuda Rättvisemärktprodukter eller motsvarande inom kommunens avtal för så många livsmedelsprodukter som möjligt.
- Kommunfullmäktige alternativt kommunstyrelsen beslutar att se över hur kommunen kan ta ytterligare steg för att agera som en etisk konsument i alla sina inköp.
- Stadshuset eller motsvarande funktion ska konsumera Rättvisemärktprodukter eller motsvarande.
- Kommunen ska anta en målsättning för den offentliga etiska konsumtionen.

2. Styrgrupp för Fairtrade City

- En lokal styrgrupp tillsätts för att säkerställa fortsatt stöd för att uppnå Fairtrade Citystatus och för att kontrollera att kriterierna efterlevs. Årlig rapportering till Föreningen för Rättvisemärkt är obligatorisk.
- Styrgruppen bör spegla en samhällslik mångfald med representanter från t.ex. ideell sektor, företag, politiker och kommunala tjänstemän.
- En kontaktperson utnämns som svarar för primär kontakt med Rättvisemärkt.

3. Utbud av etiskt märkta produkter

- Kommuner med befolkning över 20 000 invånare ska ha ett utbud av totalt minst 40 Rättvisemärkta eller motsvarande produkter fördelat på minst 5 dagligvarubutiker, minst 4 kaféer, restauranger eller hotell som serverar Rättvisemärkt eller motsvarande kaffe.

⁵ Se exempelvis www.rattvisemarkt.se eller skrivelse från SKL "Kan en svensk kommun diplomerats som Fairtrade city?"

4. Företag och organisationers konsumtion av Rättvisemärkt eller motsvarande

- Kommuner med befolkning över 20 000 invånare ska på minst 20 arbetsplatser konsumera minst en Rättvisemärkt eller motsvarande produkt.

5. Ett lokalt informationsarbete

- Styrgruppen arbetar aktivt för att sprida information kring etisk konsumtion.
- Informationsinsatser av någon form ska anordnas som ökar den lokala kunskapen kring etisk konsumtion.

Obligatoriska krav om kontinuerlig förbättring

- Årlig ökning av den offentliga konsumtionen av Rättvisemärkta produkter eller motsvarande.
- Utveckling av informationsarbetet för att öka medvetenheten och kunskaperna kring etisk konsumtion. Varje år ska styrgruppen formulera en målsättning för minst fyra aktiviteter som ska genomföras fram tills nästa utvärdering.

Kommentarer till i motionen angivna yrkanden

Yrkande

- Kommunen ska erbjuda Rättvisemärkt-produkter eller motsvarande inom kommunens avtal för så många livsmedelsprodukter som möjligt. Exempelvis frukter, te, kaffe och socker.

Kommentar

Upphandlingsenheten kan tillgodose möjligheten att kunna beställa Rättvisemärkt-produkter eller motsvarande genom att ställa relevanta krav i kommande upphandlingar om så beslutas. Det bör poängteras att ställda krav skall följas upp, antingen av egen personal eller genom att anlita externa

kontrollanter. Det bör vidare upplysas om att Rättvisemärka produkter ofta är dyrare än produkter utan Rättvisemärkning eller där motsvarande krav har ställts.

I dagsläget kan med största sannolikhet befintlig ramavtalsleverantör av livsmedel, Servera, tillgodose detta behov. Behovet kan exempelvis även tillgodoses, vad gäller kaffe, te och socker, tillgodoses av de kaffeautomatsleverantörerna som har automater utställda i kommunhuset eller på andra ställen i verksamheterna.

Yrkande

- Kommunstyrelsen beslutar att se över hur kommunen kan ta ytterligare steg för att agera som en etisk konsument i alla sina inköp.

Kommentar

Ett första steg mot ett ökat ansvar som etisk konsument kunde vara att börja ställa etiska krav i kommunens upphandlingar utan att kräva rättvisemärkt eller motsvarande eller för den delen att ansöka om Fairtrade City. Förslagsvis fastställs vilka etiska krav som skall ställas och detta förs in i gällande upphandlingspolicy. Vidare kan kommunen skapa en inköbspolicy där eventuella mål med den etiska konsumtionen kan fastslås för att tydliggöra för kommunens beställare vad som gäller vid beställning av varor och tjänster (se även motionssvar avseende stopp av köp av buteljerat vatten). I en sådan policy kan målen sedan justeras vartefter ambitionsnivån förändras.

Yrkande

- Kommunhuset ska konsumera Rättvisemärkt-produkter eller motsvarande

Kommentar

Se svar ovan avseende att kommunen skall erbjuda Rättvisemärkt-produkter eller motsvarande.

I övrigt inga kommentarer.

Yrkande

- Kommunen ska anta en målsättning för den offentliga etiska konsumtionen.

Kommentar

Inga kommentarer.

Yrkande

- Kommunen upprättar en tät kontakt med styrgruppen för att tillsammans möjliggöra att samtliga kriterier för Fairtrade City uppfylls.

Kommentar

Inga kommentar